

ВІДТВОРЕННЯ БАГАТОРІЧНИХ НАСАДЖЕНЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЛУЗІ САДІВНИЦТВА

О.С. ТУПЧІЙ, аспірант

Розглянуто інтенсивні засади відтворювальних процесів у промисловому садівництві в сучасних умовах господарювання, опрацьовано напрями подолання негативних тенденцій та забезпечення сталого розвитку галузі.

Ключові слова: відтворення багаторічних насаджень, галузь садівництва, плодоягідне розсадництво, якісний садивний матеріал, інновації.

Садівництво – інтенсивна галузь сільського господарства України. До сприятливих передумов його ефективного розвитку належать різноманітні природні умови та ресурси, стабільний ринковий попит на плодоягідну продукцію. Проте в ринкових умовах розвиток галузі характеризується нестабільністю, зменшенням ефективності, втратою панівних позицій на внутрішньому ринку й недостатнім використанням експортного потенціалу. Це відбувається через певні порушення структурних пропорцій в організації галузі, коли виробництво характеризується зменшенням концентрації й спеціалізації, недотримання підприємствами оптимальної (раціональної) вікової структури багаторічних насаджень, недостатнім рівнем розвитку інноваційних процесів.

Проблеми промислового садівництва є широко досліджуваними у вітчизняній науці й знаходять відображення у наукових працях О.М. Шестопаля, О.Ю. Єрмакова, В.В. Юрчишина, І.І. Червена, В.А. Рульєва, І.І. Лукінова та ін. Однак, незважаючи на багатогранність існуючих досліджень, актуальність даного питання, зокрема, на регіональному рівні, визначає потребу в подальшому дослідженні.

Методика дослідження. Метою дослідження є аналіз сучасного стану відтворення багаторічних насаджень, його оцінка, а також пошук рішень щодо подальшого розвитку галузі садівництва. Для розв'язку поставленої задачі використовувалися методи порівняння, системного аналізу і синтезу, узагальнення.

Результати досліджень. Досягти певної стабільності виробництва плодів і ягід у будь-якому садівничому підприємстві можливо за умови планомірного відтворення та використання плодових і ягідних насаджень у просторі й часі. Сутність планомірного відтворення насаджень полягає у своєчасному оновленні плодоносних насаджень, які через фізичне чи моральне зношення мають бути замінені новими. Відтворення плодових насаджень – це складна динамічна система, ефективність якої зумовлюється багатьма природними, технологічними та економічними чинниками. Велике значення для підвищення ефективності відтворювальних процесів у садівництві має повне врахування кількісних і

якісних ознак цих чинників і відбір з них тих, які на кожному конкретному етапі розвитку галузі мають вирішальне значення [2, с. 170; 3].

Невід'ємною частиною галузі садівництва є розсадництво, яке закладає основу розвитку плодоягідного комплексу. Плодоягідне розсадництво ґрунтується на одержанні садивного матеріалу відомого походження з генетично покращеними властивостями, забезпечуючи високу продуктивність саду та виробництво якісної, екологічно чистої продукції. Найбільш оптимальним, екологічно безпечним і економічно вигідним є вирощування імунних до хвороб сортів плодових і ягідних культур. За рахунок впровадження у виробництво таких сортів не тільки зменшуються затрати на проведення захисних заходів, а й поліпшується екологічна ситуація в садах.

При впровадженні новітніх інноваційно-інтенсивних технологій на 1 га багаторічних насаджень максимально необхідна кількість саджанців яблуні становить близько 2,7 тис. шт. [1]. За досліджуваний період 2011-2012 рр. Вінниччина виробила понад 3195,0 тис. насаджень, з них 489,0 тис. саджанців плодових, 143,9 тис. саджанців ягідних культур, 2562,1 тис. шт. розсади суниці, що не дає змогу забезпечити регіон власним садивним матеріалом (табл. 1). Використання в сільськогосподарських підприємствах саджанців не районованих сортів, для закладання промислові площі, стають виробничо-випробувальними станціями з усіма можливими ризиками, що впливають з використання не вивченого й малоприспособованого до умов вирощування інтродуктивного сортименту. Таким чином, витрати на створення таких багаторічних насаджень не повинні відшкодовуватись за рахунок державного фінансування.

З метою виконання передбачених державною програмою розвитку промислового садівництва обсягів закладки плодоягідних насаджень необхідно забезпечити галузь якісним садивним матеріалом. Для цього в області атестовано 19 плодових й ягідних розсадників, а саме: Подільська дослідна станція садівництва, яка вирощує основну кількість безвірусного садивного матеріалу, ТОВ «Агроеталон» Тиврівського району, СТОВ «Поділля Планта» Вінницького району, ТОВ «Пфаннер-Бар» Барського району, ФОП «Кобзар» Гайсинського району, ПП «Дари садів» Могилів-Подільського району та ряд інших підприємств. Обсяг виробництва садивного матеріалу в недержавних підприємствах за досліджуваний період становив на 2909,0 тис. шт. більше, в порівнянні з державними дослідними станціями. Вчені переважно зацікавлені у співпраці з розсадниками і садівницькими підприємствами лише для впровадження на комерційній основі своїх технологічних розробок і виведених сортів. Отже, актуальною є організація в розсадниках біотехнологічних лабораторій, де за допомогою мікроклонального методу розмноження можна прискорити розповсюдження нових і перспективних сортів вітчизняної селекції, вирощувати лише здоровий садивний матеріал.

1. Виробництво садивного матеріалу в сільськогосподарських підприємствах Вінницької області у 2011-2012 р., тис. шт.*

Види плодоягідних насаджень	Сільськогосподарські підприємства	у тому числі						
		Державні підприємства	всього	Недержавні підприємства				
				з них				
				господарські товариства	сільськогосподарські кооперативи	підсобні та інші недержавні підприємства	приватні підприємства	фермерські господарства
Плодові	489,0	116,3	372,7	202,3	-	-	109,2	60,9
Ягідники (без суниць)	143,9	12,7	131,2	103,7	-	-	-	27,5
Вуси суниць	2562,1	14,0	2548,1	2548,1	-	-	-	-
Плодоягідні насадження	3195,0	143,0	3052,0	2854,1	-	-	109,2	88,4

*Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики у Вінницькій області

Плодоягідні розсадники повинні стати безпосередніми розповсюджувачами нових технологій, працювати з науково-дослідними установами, садівничими підприємствами на договірній основі на довготривалий період. І таким чином нести відповідальність (в т.ч. матеріальну) за ефективність своєї продукції у плодоягідних насадженнях. В ринковій системі наука має бути безпосереднім учасником виробництва і солідарно відповідати за результати своїх наукових рекомендацій. Потрібні нові підходи до розробки сівозмін інтенсивного типу, екологічно обґрунтованих систем використання мінеральних добрив, хімічних і біологічних засобів боротьби з бур'янами, хворобами та шкідниками, економних систем зрошення ґрунту.

Основою ефективного розвитку розсадництва галузі садівництва є стабільний попит на садивний матеріал, який формується за умови щорічного закладання плодоягідних насаджень та їх відтворення. Обсяги закладання плодоягідних насаджень сільськогосподарськими підприємствами Вінниччини за 2011-2012 рр. більші у 3,4 раза в порівнянні з ягідниками (табл. 2).

2. Обсяги закладання плодоягідних насаджень у сільськогосподарських підприємствах Вінниччини у 2011-2012 р., га*

Види плодоягідних насаджень	Сільськогосподарські підприємства	у тому числі:						
		державні підприємства	недержавні підприємства					
			всього	з них				
				господарські товариства	сільськогосподарські кооперативи	підсобні та інші недержавні підприємства	приватні підприємства	фермерські господарства
Плодоягідні насадження	895,3	14,1	881,2	486,3	53,5	35,4	42,8	263,3
Зерняткові	706,2	8,7	697,6	381,3	53,5	35,4	35,2	192,3
Кісточкові	36,4	-	36,4	23,8	-	-	5,2	7,5
Горіхоплідні	50,2	-	50,2	-	-	-		50,2
Ягідники	102,5	5,4	97,1	81,3	-	-	2,5	13,4

* Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики у Вінницькій області

Аналіз даних вказує на те, що за досліджуваний період розмір закладання зерняткових культур становить 706,2 га (78,9 %) у структурі новостворених садів. Найменше в сільськогосподарських підприємствах було посаджено кісточкових – 36,4 га (4,1 %). Серед сукупності сільськогосподарських підприємств найбільші обсяги закладання плодоягідних насаджень здійснювались господарськими товариствами (54,3 %) й фермерськими господарствами (29,4 %) за 2011-2012 рр. Однак, наявні площі закладання молодих багаторічних насаджень недостатні, щоб компенсувати скорочення садів Вінницької області.

Дотримання нормативного співвідношення між площами плодоносних і молодих садів і ягідників, тобто, оптимальної вікової структури багаторічних насаджень, є неодмінною умовою стабільного виробництва плодоягідної продукції. Відтворення плодоягідних насаджень здійснюється внаслідок системної організації планомірного відтворення насаджень у просторі й часі (табл. 3). Внаслідок фізичного й морального зносу певна частка багаторічних насаджень вибуває з виробничого обігу й потребує заміни новими їх елементами. Недотримання цієї суто природної особливості призводить на практиці, з одного

боку, до зменшення загальної площі насаджень, з іншого – до зниження їх продуктивності.

3. Відтворення плодоягідних насаджень у сільськогосподарських підприємствах Вінницької області у 2011-2012 рр.*

Площа насаджень, га		Закладено молодих садів, га	Вибуло з господарського обороту	Коефіцієнт закладання	Коефіцієнт вибуття	Відношення площі закладання до площі вибуття	Відношення площі вибуття до площі закладання
на початок періоду	на кінець періоду						
Плодоягідні культури - всього							
14305	14610	895,25	589,75	0,06	0,04	1,52	0,66
у тому числі зерняткові плоди							
13084	13256	706,20	534,20	0,06	0,04	1,32	0,76
кісточкові плоди							
705	650	36,4	91,4	0,06	0,15	0,40	0,76
горіхоплідні							
108	177	50,2	-18,3	0,26	-0,15	-2,74	-0,36
ягідники							
479	542	102,5	39,0	0,19	0,08	2,63	0,38

* Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики у Вінницькій області

Відтворення плодоягідних насаджень за 2011-2012 рр. в сільськогосподарських підприємствах показує, що коефіцієнт закладання (0,06) перевищує коефіцієнт вибуття (0,04) за рахунок збільшення площі зерняткових, горіхоплідних та ягідників. Отже, важливим чинником інтенсифікації галузі садівництва необхідно визначити планомірне відтворення багаторічних насаджень. Інновації реалізуються саме через створення нових садів і ягідників [4]. Час продуктивного використання насаджень яблуні на вегетативних карликових підщепах лише 12-15 рр., коли на насінневих підщепах становить 20 р. Зниження обсягів виробництва плодів і ягід у багатьох багатогалузевих і спеціалізованих підприємствах пояснюється несвоєчасною заміною старих насаджень новими, що може призвести до часткової або повної втрати садівницьким підприємством основних засобів виробництва і предметів праці.

Висновки. Для інтенсивного розвитку галузі садівництва першочергове значення має селекція й розсадництво, оздоровлення садивного матеріалу, створення мережі науково-дослідних закладів, центрами якої могли б стати існуючі НДІ та новостворювані підрозділи спеціалізованих садівничих підприємств. Зростання виробництва плодів та ягід буде досягнуто лише за умов планомірного відтворення плодоягідних насаджень, яке полягає у своєчасному оновленні плодоносних насаджень, які через фізичне чи моральне зношення мають бути замінені новими районованими, продуктивними сортами.

Подальшим етапом у відродженні галузі повинен стати поступовий розвиток, в основу якого повинна бути покладена трансформація старих або

створення нових конкурентних переваг продукції на основі підвищення її якості, екологічності, страхового захисту тощо. Завершальним у процесі відродження повинен стати інноваційно-інвестиційний розвиток галузі, який передбачає її структурну переорієнтацію, придбання новітніх потужностей, прогресивних технологій, участь в інтеграційних та глобалізаційних процесах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костюк Л.А. Оцінка ринку садивного матеріалу яблуні в Україні / Л.А. Костюк // Економіка АПК. – 2008. – № 9. – С. 123-128.
2. Рульєв В.А. Економічні проблеми розвитку садівництва України / Рульєв В.А. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 360 с.
3. Чорнодон В.І. Відтворення плодоягідних насаджень як передумова ефективного функціонування галузі / В.І. Чорнодон // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 64-67.
4. Чорнодон В.І. Інноваційний характер відтворювальних процесів у садівництві України / В.І. Чорнодон // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/agroin/...7.../CHORNODON.pdf.

АННОТАЦІЯ

Тупчий О.С., аспірант

Воспроизведение многолетних насаждений как предпосылка эффективного функционирования отрасли садоводства

В рыночных условиях развитие отрасли характеризуется нестабильностью, снижением эффективности, потерей позиций на внутреннем рынке и недостаточным использованием экспортного потенциала. Это происходит по причине определенных нарушений структурных пропорций в организации отрасли, когда производство характеризуется уменьшением концентрации и специализации, несоблюдается несоблюдение предприятиями оптимальной (рациональной) возрастной структуры многолетних насаждений, недостаточный уровень внедрения инновационных процессов. Достичь определенной стабильности производства плодов и ягод в садоводческих предприятиях возможно при условии планомерного воспроизводства и использования плодовых и ягодных насаждений в пространстве и времени. За исследуемый период 2011-2012 гг. Винница произвела более 3195,0 тыс. насаждений, из них 489,0 тыс. саженцев плодовых, 143,9 тыс. – ягодных культур, 2562,1 тыс. шт. рассады земляники, что исключает возможность обеспечения региона собственным посадочным материалом. Неотъемлемой частью отрасли садоводства является питомник, который играет важную роль в развитии плодоягодного комплекса. Основой эффективного развития питомниководства отрасли садоводства является стабильный спрос на посадочный материал, который формируется посредством ежегодной закладки

плодоносящих насаждений и их воспроизведения. Объемы закладки плодовых насаждений сельскохозяйственными предприятиями Винницкой области за 2011-2012 гг. больше в 3,4 раза по сравнению с ягодниками. За 2011-2012 гг. в сельскохозяйственных предприятиях коэффициент закладки (0,06) превышает коэффициент выбытия (0,04) за счет увеличения площади семечковых, орехоплодных и ягодников. Плановое воспроизведение многолетних насаждений стало важным фактором интенсификации отрасли, потому что инновации реализуются путем создания новых садов и ягодников, в отрасль. Завершающим этапом процесса возрождения отрасли должно стать инвестиционное развитие, которое предусматривает ее структурную переориентацию, приобретение новейших мощностей, прогрессивных технологий, участие в интеграционных и глобализационных процессах.

Ключевые слова: воспроизведение многолетних насаждений, отрасль садоводства, плодоваягодный питомник, закладка молодых насаждений, качественный посадочный материал, инновации.

SUMMARY

O.S. Tupchiy, a post-graduate student

Reproduction of perennial plantations as a precondition for effective functioning of Horticulture

The market conditions the development of this industry is characterized by instability, decreasing of effectiveness, loss of dominant positions in the domestic market and insufficient using of export potential. This is due to certain violations of structural proportions in industry organisation when production is characterized by a decrease of concentration and specialization, non-observance by enterprises optimal (rational) age structure of perennial plants, insufficient level of innovative processes of development.

Achieving a stable production of fruits and berries in any gardening enterprise can be provided by planned reproduction and use of fruit and berry plantations in space and time. Over the period of 2011-2012 years Vinnytsia region produced over 3195,0 thousand plants, 489,0 thousand of them are fruit saplings, 143,9 thousand are berries saplings, 2562,1 thousand are strawberry seedlings which does not make it possible to provide the region with own planting material.

The essential part of horticulture is nursery gardening that forms the basis of fruit and berries complex. The basis of the effective development of nursery as a branch of horticulture is a steady demand for planting material based on the terms of the annual laying of fruit and berries plantations and their reproduction. The territory of fruit plantations by agricultural enterprises of Vinnytsia region for 2011-2012 years was 3.4 times larger compared with the berries plantations. Reproduction of fruit and berries plantations during 2011-2012 years at the agricultural enterprises shows that the index of laying (0,06) exceeds the index of withdrawing (0,04) by increasing the area under pome, nut and berry nurseries. Final stage in revival process should become innovative-investment development of the branch which foresees its structural reorientation,

buying new facilities, advanced technologies, taking part in the processes of integration and globalization.